

Motion till riksdagen 2021/22:2599

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Stoppa mäns våld mot kvinnor – konkreta åtgärder

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Mäns våld mot kvinnor	4
3.1	Akut hjälplinje, 115, för kvinnor utsatta för mäns våld	6
3.2	Förundersökningarna i ärenden om mäns våld mot kvinnor och barn	6
3.3	Översyn av livsvillkoren för kvinnor med skyddad identitet	8
3.4	Se över möjligheterna till kontaktförbud	9
3.5	Otrohet får inte vara förmildrande omständighet	11
3.6	Topsning av misstänkta gärningsmän vid sexköp	12
4	Handlingsplan mot sexualiserat våld	13
5	Feministiskt självförsvar och problematisering av maskulinitetsnormer	16
6	Psykisk misshandel i nära relationer	17
6.1	Fridskränkningssbrotten	17
6.2	Utred coercive control – kontrollerande eller tvingande beteende	19
6.3	En förändring av våldtäktsbestämmelsen	21
6.4	Hatbrott på grund av kön	22

6.5	Trygghetsteam för våldsutsatta kvinnor	22
6.6	”Sluta slå!” uppsökande verksamhet för våldsamma män	23
6.7	Stärkt brottsskadeersättning för kvinnor utsatta för mäns våld	24

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att inrätta en akut hjälplinje, 115, för kvinnor utsatta för mäns våld och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att göra en bred översyn av hur polis och åklagare bedriver förundersökningar i ärenden om mäns våld mot kvinnor, våld mot barn och sexualbrott liksom när barn bevittnat våld, i syfte att åtgärda eventuella brister och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en översyn av livsvillkoren för de kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter i syfte att förbättra deras situation och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en översyn av tillämpningen av lagen (1988:688) om kontaktförbud i ärenden om utsatta kvinnor och barn och vid behov återkomma med förslag till åtgärder och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över lagen (1988:688) om kontaktförbud särskilt utifrån utsatta kvinnors och barns skyddsbehov och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning av 29 kap. 3 § 1 brottsbalken om uppenbart kränkande beteende i syfte att klargöra att otrohet inte får beaktas som förmildrande omständighet vid domstolens bedömning av straffvärdet och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen, i samband med att minimistrafvet för köp av sexuell tjänst höjs från böter till fängelse, bör ge Polismyndigheten i uppdrag att verka för att alla gärningspersoner som är misstänkta för köp av sexuell tjänst ska topsas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att alla flickor från årskurs 7 ska erbjudas feministiskt självförsvar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheten att göra psykiskt våld i form av kontrollerande eller tvingande beteende tydligt straffbart och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning av våldtäktsparagrafen, 6 kap. 1 § brottbalken, i syfte att det av lagtexten ska framgå om brottet begåtts av en man mot en kvinna eller om det varit en annan konstellation mellan gärningsperson och offer, utifrån att det huvudsakligen är män som våldtar främst kvinnor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att straffskärpningsgrunden 29 kap. 2 § 7 brottbalken kompletteras med kön och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en utveckling av lokala trygghetsteam i syfte att stärka skyddet för kvinnor som utsatts för mäns våld, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till en utveckling av ett "Sluta slå"-program baserat på Domestic Violence Intervention (DVI) i syfte att skydda utsatta kvinnor och barn mot våldsamma män och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning angående ytterligare brottskadeersättning avseende

ekonomiska konsekvenser för personer som blivit utsatta för sexuellt och fysiskt våld, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

3 Mäns våld mot kvinnor

Mäns våld mot kvinnor är ett mycket allvarligt samhällsproblem som berör många människors liv och vardag. Det är ett våld som pågår mitt ibland oss. Ett våld som vi sällan märker därför att såväl förövaren som offret anstränger sig för att dölja det. Våldet kan ta sig olika uttryck och ha delvis olika motiv, som det hedersrelaterade våldet och förtrycket, vilket vi mer specifikt återkommer till i samband med den proposition som väntas i höst om hedersbrott. Brottsstatistiken visar att de kvinnor som utsätts för våldsbrott ofta är bekanta med eller har en nära relation till den som utpekas som gärningsman. Var fjärde kvinna har någon gång i sitt liv utsatts för brott i en nära relation. De har blivit utsatta för systematiska kränkningar och förödmjukelser, inskränkningar av sin frihet, hot, trakasserier, misshandel och/eller sexualbrott. Kvinnor utsätts oftare än män för grovt, upprepat och kontrollerande våld från en partner. I jämförelse med män är det också vanligare att kvinnor utsätts för sexuellt våld i nära relationer. Även i samkönade par kan det förekomma våld. Det våld som hbtqi-personer utsätts för i nära relationer osynliggörs dock ofta och uppmärksammas inte i samma utsträckning som andra former av våld i nära relationer. Mäns våld mot kvinnor definieras av Världshälsoorganisationen (WHO) som ett utbrett folkhälsoproblem och en kränkning av de mänskliga rättigheterna.

Coronapandemin har medfört att mäns våld mot kvinnor ökat. Orsakerna är flera, t.ex. isolering och ekonomiska påfrestningar. År 2020 anmäldes 16 461 misshandelsfall mot en kvinna i en närstående relation jämfört med 14 261 anmälningar 2019. Det innebär en ökning på 15,4 procent mellan åren 2019 och 2020. Även kvinnojourerna vittnar om ett ökat antal kvinnor som söker skydd och stöd hos dem.

Det finns en rad olika undersökningar som visar på varierande siffror när det gäller mörkertalet för kvinnor som utsatts för mäns våld. Till exempel anmäls uppskattningsvis bara runt 10–20 procent av alla sexualbrott i Sverige (Nationella trygghetsundersökningen, NTU). En undersökning från 2014 gjord av European Union Agency for Fundamental Rights (Violence against women: an EU-wide survey. Results at a glance) visar att 28 procent av kvinnorna i Sverige har utsatts för fysiskt eller sexuellt våld av en nuvarande eller tidigare partner men att bara 17 procent av kvinnorna polisanmält det allvarligaste våld de utsatts för av sin partner eller tidigare

partner. Inte minst de vittnesmål som framkom under metoo-upproret visar att mörkertalet är stort.

Det sexualiserade våldet, eller det könsbaserade våldet, är en samlingsbeteckning på de varierande former av våld som män riktar mot kvinnor just för att de är kvinnor. Det är strukturellt och systematiskt. Samtidigt är det godtyckligt och oberäkneligt, det kan slå till när som helst, var som helst och mot vilken kvinna som helst, något som metoo-rörelsen med all tydlighet visade. Ibland är förövaren mannen i en nära relation eller en kollega, ibland tillhör han familjen eller vänkretsen och andra gånger är han en helt främmande man eller, än värre, flera okända män. Det sexualiserade våldet är direkt eller indirekt en del av alla kvinnors vardag. Flera undersökningar visar att flickor och kvinnor medvetet eller omedvetet anpassar sitt liv på olika sätt p.g.a. rädsla för att utsättas för våldtäkt och sexuella trakasserier. I sin vardag agerar kvinnor utifrån en förståelse av våldsnärvaro, dvs. ett underliggande hot om våld mot sin integritet och sina kroppar, och förhåller sig därmed till den potentiella risken att råka ut för våld. På så sätt påverkar och begränsar våldet alla kvinnors liv i olika utsträckning och skapar en otrygghet som begränsar varje kvinnas frihet och handlingsutrymme. Kvinnor har inga frizoner. Det får även som konsekvens att alla män lätt upplevs som potentiella förövare då det i varje given situation är omöjligt för en kvinna att i förväg veta vem som är ofarlig och vem som vill en illa. Det handlar inte om att kollektivt skuldbelägga alla män utan om att våga se den verklighet som råder och förstå kvinnors motiverade kollektiva rädsla.

Alla former av våld ska polisanmälas, varje polisanmälan ska bemötas med kompetens från rättsväsendet. Vänsterpartiet har länge lyft frågor om att målsägandebiträden oftare och snabbare ska förmedlas till brottsoffer, att också övrigt brottsofferstöd behöver stärkas och att kompetensen i rättsväsendet om mäns våld mot kvinnor måste utvecklas. Vissa mäns förakt och hat mot kvinnor manifesteras såväl genom våld i nära relationer och våldtäkter som köp av sexuella tjänster, koppleri och människohandel. Den yttersta manifestationen av våldet är när kvinnor misshandlas till döds, s.k. femicid. Det finns fortfarande ett genomgående problem inom hela rättskedjan när det gäller hanteringen av det sexualiserade våldet. Från polisens upptagning av anmälan, beslut om kontaktförbud för den våldsamme mannen, säkrande av teknisk bevisning, åklagarens utredning till tingsrättens dom. Omedvetna fördomar och strukturer gör att kvinnors utsatthet inte tas på allvar och synen på kvinnor som brottsoffer gör att ärenden läggs på hög i polisens interna prioritering, att förundersökningar läggs ned och att domare ställer orimliga krav på brottsoffrets

beteende för en fällande dom. Alla delar av rättskedjan behöver kompetensutvecklas så att lagstiftningen används så som den är tänkt. Vänsterpartiet satsar därför 30 miljoner kronor i vår budgetmotion för 2022, på ett femicid-paket för polis, åklagare och domare i syfte att mäns våld mot kvinnor, sexköp och människohandel för sexuella ändamål ska hanteras med ökad våldskompetens, rättssäkerhet och seriositet i hela rättskedjan. Kompetensutvecklingen ska också inkludera hanteringen av det nya barnfridsbrottet (barn som bevittnat brott, som ofta handlar om mäns våld) och möjligheterna att genomföra bra barnförhör.

I denna motion väljer vi främst att fokusera på förslag om rättsväsendets hantering av våldet. Vänsterpartiet lägger i andra motioner fram fler förslag som syftar till att stärka jämställdheten, att minska mäns våld mot kvinnor och att stödja dem som blivit utsatta för våldet. Läs mer om vår politik avseende mäns våld mot kvinnor i motion 2021/22:V362. I motionen 2021/22:V628 skriver vi om våra åtgärder för brottsoffer.

3.1 Akut hjälplinje, 115, för kvinnor utsatta för mäns våld
Kvinnofridslinjen, Sveriges nationella stödtelefon för våldsutsatta kvinnor, drivs av Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK). Den är bemannad av socionomer och sjuksköterskor med kunskap om våld. Uppdraget är att lyssna, ge professionellt stöd och informera om lokala resurser. Akuta samtal hänvisas dock till 112. Vi vill inrätta en särskild akut hjälplinje för kvinnor som utsätts för mäns våld. För akut hjälp med specialkompetens ska kvinnor kunna ringa 115. Vi föreslår att denna akuta linje ska drivas av Polismyndigheten och bemannas av främst poliser, men även socionomer och sjuksköterskor som alla har särskild kompetens i att hantera mäns våld mot kvinnor samt göra adekvata och akuta riskbedömningar. Vänsterpartiet satsar 20 miljoner kronor på en akut hjälplinje i vår budgetmotion för 2022.

Regeringen bör ge Polismyndigheten i uppdrag att inrätta en akut hjälplinje, 115, för kvinnor utsatta för mäns våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Förundersökningarna i ärenden om mäns våld mot kvinnor och barn

Att förundersökningen bedrivs på ett välorganiserat och kompetent sätt är ofta avgörande för om ett brott ska leda till fällande dom eller inte. Det handlar både om det inledande polisarbetet med att höra målsäganden och misstänkt gärningsman och om att

säkra bevis på den brottsplats som ofta är hemmet, liksom åklagarens vidare utredning för att eventuellt kunna väcka åtal. När det gäller våld i nära relationer ska även polisen göra en hot- och riskbedömning för att se vilka former av skydd den utsatta kvinnan behöver, t.ex. kontakt med en kvinnojour eller kontaktförbud. Vänsterpartiet har under många år återkommande lyft frågor om utbildning och kompetensutveckling av bl.a. poliser och åklagare när det gäller det sexualiserade våldet.

En granskning¹ av polisens och åklagarens handläggning av våldsbrott i nära relationer och sexualbrott mot vuxna visar att en låg andel av de inledande förhören filmas och få brottsplatser dokumenteras med foto eller film. Skador eller frånvaron av skador på den misstänkte dokumenteras sällan. Vidare används tvångsmedel i förhållandevis låg utsträckning och, i förekommande fall, under kort tid. Framställan om målsägandebiträde görs förhållandevis sällan och sent i utredningen. Vidare har få utredningar lett fram till att åtal väckts. För att säkerställa kvaliteten och enhetligheten i utredningar har polis och åklagare sedan länge och återkommande tagit fram ett gemensamt metodstöd. De åklagarkammare och polisområden som i högre utsträckning arbetar efter det nu aktuella metodstödet ”Ett utvecklat bästa arbetssätt” har enligt rapporten en högre lagföringsandel över tid.

Granskningen visar också att stöd och uttalat intresse från åklagarkammar- och polisledning för brottstyperna och kvaliteten i utredningsresultatet är av avgörande betydelse. Att polis- och åklagarkammarledning gör samma prioriteringar, tillskjuter resurser och har en bra samverkan är nödvändigt för att nå goda lagföringsresultat.

När det gäller brott som begås mot barns liv, hälsa, frihet eller frid och som kan ge fängelse i mer än sex månader gäller särskilda krav på en skyndsam utredning enligt 2a§ Förundersökningskungörelsen. Om det finns ett barnhus på orten håller polisen förhören där om det är möjligt. I annat fall hålls förhören i för barn särskilt anpassade förhörssrum hos polisen. Förhör med barn ska hållas av särskilt utbildad förhørsledare. Förhör med barn under 15 år dokumenteras på video för att barnet inte ska behöva närvara och lämna sin berättelse vid en rättegång. I stället spelas förhören upp för rätten. Tidigare undersökningar av polisens och åklagares hantering av förundersökningar där barn blivit utsatta för våld och övergrepp lyfter fram en rad brister, t.ex. när det gäller att hålla den lagstadgade tidsfristen.² Barnens utsatthet som brottsoffer är nu än mer angelägen att beakta efter att det blivit brottsligt att låta barn bevittna våld.

¹ Tillsynsrapport 2019:1, Polismyndigheten, NOA Utvecklingscentrum Väst, Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg.

² Se t.ex. Barnombudsmannens rapport 2012:01 Tid för rättvisa. En enkätstudie av åklagarkamrarnas handläggning av ärenden där barn misstänks vara utsatta för vålds- eller sexualbrott i nära relationer och

Vänsterpartiet anser att det är dags att göra en bred och genomgripande översyn av hur polis och åklagare arbetar med förundersökningar i ärenden där kvinnor och barn utsatts för våld i nära relationer och/eller sexuella övergrepp liksom när barn bevittnat våld. Syftet med denna genomlysning bör vara att ta fram åtgärder för att komma till rätta med de brister som översynen visar på.

Läs mer om våra förslag för barn som blivit utsatta för eller bevittnat våld i motionen Upprättelse för brottsoffer (2021/22:V628).

Regeringen bör ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att göra en bred översyn av hur polis och åklagare bedriver förundersökningar i ärenden om mäns våld mot kvinnor, våld mot barn och sexualbrott liksom när barn bevittnat våld i syfte att åtgärda eventuella brister. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.3 Översyn av livsvillkoren för kvinnor med skyddad identitet

Många av de problem som drabbar våldsutsatta kvinnor och barn är komplexa. Detta gäller särskilt för de kvinnor och barn som tvingas leva under skyddad identitet. Inte sällan uppstår en rad problem i vardagslivet för dessa kvinnor som måste fly från närstående män. Det kan handla om att kvinnan ofta får förseningsavgifter då räkningarna kommer till hennes adress för sent eftersom posten vidarebefordras via Skatteverket. Det kan vara problem med att ha Bank-ID för att bankerna inte kan hantera kvinnornas personuppgifter på ett tillfredställande sätt och därmed inte garanterar deras säkerhet. Redan att använda kreditkort kan innebära risk att ”avslöjas”. För att få teckna hemförsäkring kräver försäkringsbolagen att kvinnan uppger sin faktiska adress, alltså inte sin kvarskrivningsadress som ju är ett skattekontor. Kvinnor med skyddad identitet tar alltså risken att lämna ut sin fysiska adress om de skaffar hemförsäkring, vilket Skatteverket avråder ifrån. Detta är bara några exempel på problem, fler tillkommer om kvinnan har barn tillsammans med den våldsamme mannen. Vi vill ha därför en översyn av livsvillkoren för de kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter i syfte att förbättra deras situation.

Regeringen bör göra en översyn av livsvillkoren för de kvinnor och barn som lever med skyddade personuppgifter i syfte att förbättra deras situation. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.4 Se över möjligheterna till kontaktförbud

Enligt lag (1988:688) om kontaktförbud får förbud meddelas för en person att besöka eller på annat sätt ta kontakt med en annan person eller att följa efter denna person. Kontaktförbud får meddelas om det p.g.a. särskilda omständigheter finns risk för att den mot vilken förbudet avses gälla kommer att begå brott mot, förfölja eller på annat sätt allvarligt trakassera den som förbudet avses skydda. Kontaktförbud kan meddelas avseende gemensam bostad. Vidare kan ett kontaktförbud utvidgas till ett förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas, s.k. *utvidgat kontaktförbud*. Ett beslut om utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om den mot vilken förbudet gäller har överträtt ett tidigare kontaktförbud och det inte finns särskilda skäl mot det. Den som har överträtt ett utvidgat kontaktförbud får meddelas förbud att uppehålla sig inom ett ännu större område, s.k. *särskilt utvidgat kontaktförbud*. Förbudet får omfatta ett eller flera områden i anslutning till sådana platser där den andra personen har sin bostad eller arbetsplats eller annars brukar vistas. Ett beslut om särskilt utvidgat kontaktförbud ska förenas med villkor om elektronisk övervakning, om det inte finns särskilda skäl mot det. Den som bryter mot ett kontaktförbud med villkor om elektronisk övervakning döms för överträdelse av kontaktförbud med elektronisk övervakning till fängelse i högst två år. Den som i övrigt bryter mot ett kontaktförbud döms för överträdelse av kontaktförbud till böter eller fängelse i högst ett år.

Reglerna om kontaktförbud är särskilt relevanta när det gäller män som utövat eller riskerar att utöva våld mot närstående kvinnor. Dessvärre har bestämmelserna inte alltid tillämpats som tänkt vilket medfört att skyddet för utsatta kvinnor och barn fortsatt brister. Även om lagen inte ställer något krav på att den som omfattas av kontaktförbud tidigare har dömts för brott, så tolkas lagen ofta så. Riksorganisationen för tjejjourer och kvinnojourer i Sverige (Roks) skriver t.ex. i sitt remissvar på utredningen inför den senaste ändringen av lagen om kontaktförbud³ att tidigare brott tvärtom är en förutsättning för att få ett kontaktförbud beviljat. Roks anser att lagen förlorat sitt preventiva syfte, dvs. att förhindra att något brott alls begås. Det är Roks uppfattning att om en kvinna ansöker om kontaktförbud måste myndigheterna ta ansökan på största allvar. Om fler kvinnor som ansökt hade fått kontaktförbud beviljat, så hade t.o.m. mord kunnat förhindras. Roks har även synpunkter på bestämmelsen om kontaktförbud för

³ Ds 2017:1 Elektronisk övervakning av kontaktförbud

gemensam bostad. De beklagar att integritetskränkningen för mannen i praktiken har fått gå före kvinnors och barns säkerhet. Vänsterpartiet instämmer i det beklagandet.

Utredningen SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott har bl.a. sett över frågan om utvidgat kontaktförbud med elektronisk övervakning ska kunna meddelas som en förstahandsåtgärd. Vidare har utredningen sett över straffskalan för överträdelse av kontaktförbud och om det geografiska området vid särskilt utvidgat kontaktförbud ska ändras. Sammantaget gör utredningen bedömningen att bestämmelsen om särskilt utvidgat kontaktförbud inte bör ändras med avseende på det geografiska området. Utredningen anför bl.a. att kontaktförbudet skulle bli för omfattande om det gällde en hel kommun och därmed strida mot det allmänna proportionalitetskravet i straffrätten. Kommuner är också olika stora, vilket enligt utredningen är skäl för att inte knyta ett kontaktförbud till kommunbegreppet (SOU 2020:57 s. 275). Vidare kommer utredningen fram till att det inte bör införas en möjlighet att meddela ett interimistiskt kontaktförbud, dvs. ett tillfälligt kontaktförbud som gäller temporärt under handläggningstiden. Unizon (riksförbund för kvinnojourer, tjejjourer och ungdomsjourer) har kritiserat detta i sitt remissvar på utredningen och poängterar att möjligheten till ett interimistiskt kontaktförbud skulle stärka skyddet för utsatta kvinnor och barn.

Regeringen har i prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer föreslagit vissa förändringar av reglerna om kontaktförbud. Ett beslut om utvidgat kontaktförbud ska enligt förslaget kunna förenas med villkor om elektronisk övervakning även om den mot vilken förbudet gäller inte tidigare har överträtt ett kontaktförbud. Vidare föreslår regeringen att straffskalan för överträdelse av kontaktförbud utan elektronisk övervakning skärps så att böter tas bort ur straffskalan. Straffet blir då fängelse i högst ett år. Förslaget innebär även att det ska bli lättare att meddela kontaktförbud avseende gemensam bostad vilket är ytterst viktigt för utsatta kvinnor och barn. Vidare föreslår regeringen att det s.k. väsentlighetskravet för att meddela särskilt utvidgat kontaktförbud ska tas bort. Vänsterpartiet är positivt till dessa förslag. Dock bedömer regeringen att bestämmelsen om särskilt utvidgat kontaktförbud inte bör ändras i fråga om geografiskt område eller omfattning vilket vi anser är en stor brist. Regeringens förslag som syftar till att utsatta kvinnor inte ska behöva lämna sin bostad riskerar därigenom att leda till att kvinnan i praktiken inte kan röra sig fritt i närområdet. Kombinationen av ett kontaktförbud avseende den gemensamma bostaden och ett kontaktförbud som gäller för ett större geografiskt område än i dag skulle avsevärt stärka skyddet för utsatta kvinnor och barn.

Vänsterpartiet anser att det är djupt otillfredsställande att bra bestämmelser, som syftar till att stärka trygghet och säkerhet för utsatta kvinnor och barn och att förhindra allvarlig brottslighet, inte tillämpas som det är tänkt. De fall där kvinnor dödats av närstående män under våren 2021 visar tydligt på behovet av en användning av kontaktförbud i preventivt syfte. Vänsterpartiet anser att utredningen SOU 2020:57 inte utrett frågan om kontaktförbud i förhållande till kvinnors och barns skydd från våldsutövande män tillräckligt ordentligt. Vi saknar t.ex. en genomgång av hur reglerna om kontaktförbud tillämpas i praktiken. Vi vill även se över bestämmelsen om ett särskilt utvidgat kontaktförbud. Vi är särskilt oroad över att barn sällan tycks få skydd av kontaktförbud. Det är inte rimligt att utsatta kvinnor och barn får sin frihet begränsad och får leva i ständig ovisshet om de ska stöta ihop med en våldsam man eller inte. Vi vill därför att det ska bli möjligt att redan vid första beslutet om ett utvidgat kontaktförbud förbjuda en person att vistas inom ett större område, t.ex. en kommun, en del av en kommun eller en stadsdel i en större stad. Även frågan om ett interimistiskt kontaktförbud bör ses över av den nya utredningen.

Regeringen bör ta initiativ till en översyn av tillämpningen av lag (1988:688) om kontaktförbud i ärenden om utsatta kvinnor och barn och vid behov återkomma med förslag till åtgärder. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Regeringen bör tillsätta en utredning i syfte att se över lag (1988:688) om kontaktförbud särskilt utifrån utsatta kvinnors och barns skyddsbehov. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.5 Otrohet får inte vara förmildrande omständighet

I 29 kap 3§ brottsbalken (BrB) finns en bestämmelse om s.k. strafflindringsgrunder. Enligt första punkten ska det särskilt beaktas om ett brott föranletts av någon annans uppenbart kränkande beteende vid bedömningen av straffvärdet. Genom en lagändring 2010⁴ ändrades bestämmelsen. Syftet med regeringens förslag var att både försvårande och förmildrande omständigheter skulle ges ett ökat genomslag vid straffvärdebedömningen av brott i allmänhet. Första punkten i bestämmelsen ändrades, så att brottet i stället för att ha föranletts av någon annans *grovt* kränkande beteende anges det i stället att beteendet ska ha varit *uppenbart* kränkande.

⁴ Prop. 2009/10:147 Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.

Regeringen menade att en provokation bör kunna beaktas även när den varit av mindre styrka än vad som tidigare förutsatts. Enligt regeringen måste det dock krävas att beteendet objektivt sett utgjort en provokation (s. 29 prop. 2009/10:147).

Dessvärre har ändringen 2010 medfört att målsägandens otrohet mot den tilltalade kommit att beaktas som förmildrande omständighet i fall rörande t.ex. misshandel. Fall där misshandel har föregåtts av otrohet eller omoraliskt beteende från brottsoffret har även historiskt sett behandlats mildare. Men i och med lagändringen 2010 har det blivit tydligt i lagstiftningen att även provokationer av mindre styrka omfattas av den aktuella strafflindringsgrunden. Studentuppsatsen ”Otrohet som förmildrande omständighet” innehåller en genomgång av rättspraxis på området.⁵

Vänsterpartiet anser att det är orimligt att målsägandens otrohet eller i övrigt omoraliska beteende ska kunna ges juridisk relevans och ligga till grund för strafflindring. Det finns dock andra sammanhang där kränkande beteende bör kunna beaktas vid bedömningen av straffvärdet. Det kan t.ex. handla om ett fall där den tilltalade tidigare blivit misshandlad och sedan misshandlar sin förövare. Det kan dock, enligt vår mening, inte antas vara lagstiftarens mening att otrohet ska kunna beaktas som förmildrande omständighet.

Regeringen bör tillsätta en utredning av 29 kap 3§ 1p. brottsbalken om uppenbart kränkande beteende i syfte att klargöra att otrohet inte får beaktas som förmildrande omständighet vid domstolens bedömning av straffvärdet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.6 Topsning av misstänkta gärningsmän vid sexköp

Det finns tre olika register för DNA-profiler i Sverige; spårregistret, utredningsregistret och DNA-registret. Nationellt forensiskt centrum (NFC) administrerar dessa register.

Sedan 1 januari 2006 får alla som är skäligen misstänkta för brott som kan ge fängelse provtas genom s.k. topsning och registreras. Om polisen bedömer att påföljden kommer att stanna vid böter ska inget kroppsbesiktningsbeslut om topsning fattas. Ju fler topsningar polisen utför desto större möjlighet finns det att koppla gärningspersoner till DNA-profiler från brottsplatsspår i hela landet. Vid ett förhör i region Stockholm 2019 topsade polisen den misstänkte gärningspersonen och körde sedan DNA-profilen mot polisens spårregister. Det blev träff i ett ouppklarat och nedlagt våldtäktsärende från 2011. Efter sju år kunde polisen återuppta ärendet som sedan ledde till åtal.

⁵ Otrohet som förmildrande omständighet, Charlotta Edvinsson, 15 hp, Juristprogrammet LU 2015.

I dag är minimistrafteff för köp av sexuell tjänst böter och maxstrafteff fängelse i ett år. Trots att fängelse finns i straffskalan har Justitieombudsmannen uttalat kritik mot att polisen i Göteborg DNA-testar alla misstänka sexköpare för att kunna matcha dem mot äldre brott. Vänsterpartiet föreslog redan 2019 att böter ska tas bort ur straffskalan vid sexköp (se mot. 2019/20:109 och mot. 2020/21:395). I ett tilläggsdirektiv från regeringen till 2020 års sexualbrottsutredning (Ju 2020:02) beslutades det i juli 2020 att uppdraget till utredningen skulle utvidgas till att föreslå förändringar i straffskalan för köp av sexuell tjänst som innebär att minimistrafteff höjs från böter till fängelse. Utredningen SOU 2021:43 som presenterades av regeringen i juni 2021 lämnar ett sådant förslag, vilket är mycket positivt. I samband med att vårt förslag blir verklighet anser vi att åtgärder bör vidtas för att polisen ska topsa alla misstänkta sexköpare.

Regeringen bör, i samband med att minimistrafteff för köp av sexuell tjänst höjs från böter till fängelse, ge Polismyndigheten i uppdrag att verka för att alla gärningspersoner som är misstänkta för köp av sexuell tjänst ska topsas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Handlingsplan mot sexualiserat våld

Genom metoo-rörelsen har ljuset både riktats mot det sexualiserade våld som kvinnor och tjejer utsätts för världen över och de bakomliggande maktstrukturer som gjort att våldet kunnat fortgå. Mäns hat mot kvinnor manifesteras såväl genom våld i nära relationer och våldtäkter som köp av sexuella tjänster. Det sexualiserade våldet är fortfarande ett av de största hoten mot kvinnors hälsa och hinder för att nå en jämställd värld. Sexualiserat våld är en sammanfattande benämning på olika former av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld på både individ- och strukturnivå som har sitt ursprung i patriarkatet och mäns traditionella dominans och makt över kvinnor. Trots att Sverige är ett av världens mest jämställda länder är det sexualiserade våldet ett stort samhällsproblem. Antalet fall av dödligt våld mot kvinnor där offret och förövaren var eller hade varit i en parrelation uppgick till 13 fall år 2020. Tusentals kvinnor och barn söker skydd på landets kvinno- och brottsofferjourer varje år för att undkomma en våldsman. Våldet präglar dagligen kvinnors liv och överallt är kvinnors rättigheter ständigt hotade. I Sverige och internationellt. Mäns våld mot kvinnor existerar inte i ett vakuum, utan våldet är det yttersta uttrycket för ett ojämnt samhälle. Det sexualiserade våldet är strukturellt och systematiskt, samtidigt godtyckligt och oberäkneligt – det kan slå till när som helst, var som helst och mot vem som helst, så

länge du är kvinna. Ibland är förövaren mannen i en nära relation, ibland familjen och andra gånger en helt främmande man eller flera okända män. Det sexualiserade våldet är direkt eller indirekt en del av alla kvinnors vardag. Flera undersökningar visar att flickor och kvinnor medvetet eller omedvetet anpassar sitt liv på olika sätt p.g.a. rädsla för våld och kränkningar.

Det är mot denna bakgrund vi måste prata om mansrollen. Om de förväntningar, strukturer och föreställningar om maskulinitet som dagens män omgärdas av och som kommande generationer fostras in i. Vilken lagstiftning vi har är viktigt, men det räcker inte med att bara ändra lagstiftningen för att bättre kunna lagföra dem som hotar, hatar eller sprider integritetskänsligt material på nätet. Vi måste också se hur maskulinitetsnormer och hur maskulinitet, makt och våld hänger ihop och hur de stereotypa könsrollerna påverkar mäns beteenden och syn på framför allt kvinnor och hbtq-personer för att sedan kunna vidta åtgärder för förändring och slutligen uppnå ett samhälle fritt från sexualiserat våld. Vi anser även att sexistisk och könsdiskriminerande reklam bör förbjudas.

För att minska antalet sexualbrott måste en rad åtgärder på flera områden vidtas. Det handlar både om att arbeta förebyggande med unga människors, i synnerhet killars, värderingar, t.ex. i skolan, och att ge rättsväsendet rätt förutsättningar för att beivra de sexualbrott som begås så att fler utsatta vågar anmäla. Vänsterpartiets fokus är att genomföra åtgärder som kan förebygga sexualbrott, underlätta och förbättra villkoren för de personer som utsätts för sexualbrott samt förbättra och göra rättsprocessen mer rättssäker. Vid sidan om en ändrad lagstiftning arbetar vi därför för att motverka att stereotypa könsroller reproduceras. Det förebyggande och våldspreventiva arbetet behöver utvecklas och stärkas. Dessutom behöver det psykosociala stödet till dem som blivit utsatta för sexuellt våld förbättras.

Alla måste gå i skolan och därför är det viktigt att skolorna tar tag i det förebyggande och åtgärdande arbetet mot sexuella trakasserier och sexuellt våld. Skolan, och även förskolan, har en viktig uppgift i att bryta dessa destruktiva könsnormer, något som också ligger i deras uppdrag. Dessvärre visar det sig att förskolan och skolan snarare konserverar gamla könsrollsmönster.

Metoo-upproppen som gjordes hösten 2017 visar på bristerna i dagens arbete. Många olika personer som är verksamma inom skolområdet vittnar om att sexuella trakasserier är normaliserade. Vänsterpartiet ser ett behov av att prioritera det arbetet och inte inkludera det enbart i värdegrundsarbetet som en kränkning bland många.

Vänsterpartiet drev i förhandlingarna med regeringen om vårändringsbudgeten 2018 igenom en satsning för att utveckla sex- och samlevnadsundervisningen och arbetet mot kränkande behandling i skolan genom kompetensutvecklingsinsatser. Dessa insatser bör följas upp regelbundet. Skolinspektionen bör få i uppdrag att regelbundet följa upp skolornas arbete mot sexuella trakasserier. Vi vill även öka genuskompetensen och stärka jämställdhetsarbetet inom förskolan och skolan eftersom grunden för de föreställningar om kön och sexualitet m.m. som präglar vårt samhälle etableras redan i mycket tidig ålder.

För att tjejer och kvinnor ska våga polisanmäla sexuella övergrepp behöver polis och rättsväsende hantera anmälningar på ett bra sätt (se även Brå-rapport 2019:9 Våldtäkt från anmälan till dom). Det kan låta som en självklarhet att en tjej/kvinna som anmäler ett övergrepp ska bemötas empatiskt och respektfullt men så är det tyvärr inte alltid, vilket Brå-rapporten visar. Alla anställda inom rättsväsendet måste därför få fortbildning och kompetens i bemötandefrågor, men även i hur ett förhör med en misstänkt gärningsman, som bara hävdar att hon samtyckte till att ha sex, ska drivas framåt.

En utvärdering av den nya samtyckeslagen visar att lagändringarna fått positiva effekter genom en rad åtal och domar för handlingar som inte hade varit straffbara med den äldre lagstiftningen (se Brå-rapport 2020:6 Den nya samtyckeslagen i praktiken). Förhoppningsvis leder detta till att fler utsatta tjejer och kvinnor vågar anmäla och att ännu fler gärningsmän kan dömas. Det finns dock fortfarande ett genomgående problem inom hela rättskedjan när det gäller hanteringen av det sexualiserade våldet. Från polisens upptagning av anmälan, säkrande av teknisk bevisning, åklagarens utredning till tingsrättens dom. Omedvetna fördomar och strukturer som inte tar kvinnors utsatthet på allvar och synen på kvinnor som brottsoffer gör att ärenden läggs på hög i polisens interna prioritering, att förundersökningar läggs ned och att domare ställer orimliga krav på brottsoffrets beteende för en fällande dom.

Kunskap om våld i vissa yrkesgrupper kan vara helt avgörande för att förhindra brott och framför allt för att rädda liv. Vi har länge efterlyst och drivit på för att det på grundutbildningarna för de yrken där studenterna i sitt framtida yrkesliv kommer att möta våldsutövare och våldsutsatta ska ingå obligatorisk utbildning om genuskunskap och sexualiserat våld m.m. Vi i Vänsterpartiet är därför mycket glada och stolta över att vi under tidigare mandatperiod gemensamt med regeringen kommit överens om att avsätta pengar i budgeten för att finansiera införandet av obligatoriska moment om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i utbildningar till yrken som innebär

möten med våldsutsatta kvinnor och barn. I augusti 2017 beslutade regeringen att ändra examensbeskrivningarna i högskoleförordningen för en rad utbildningar för att göra kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer obligatorisk.

De program som berörs är de som utbildar studenter till fysioterapeut, jurist, läkare, psykolog, sjuksköterska, socionom och tandläkare. Det betyder att för att få examen måste studenten ha kunskap om mäns våld mot kvinnor. Från den 1 juli 2019 gäller kunskapskravet även utbildning till tandhygienist. Satsningen behöver dock utvecklas eftersom samtliga yrkeskategorier behöver löpande fortbildning. Vidare saknar vissa av lärarutbildningarna vid landets universitet och högskolor helt undervisning om mäns våld mot kvinnor och våld mot barn. Enligt Vänsterpartiet borde även lärarutbildningen omfattas av obligatorisk utbildning om mäns våld mot kvinnor och barn samt våld i nära relationer.

Vänsterpartiet anser sammanfattningsvis att det finns ett stort behov av en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld som tar ett helhetsgrepp på problemet. En handlingsplan mot sexualiserat våld skulle behöva omfatta ovan nämnda frågor och områden samt innehålla förslag på åtgärder för att komma till rätta med problematiken.

Regeringen bör ta initiativ till en nationell handlingsplan mot sexualiserat våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Feministiskt självförsvar och problematisering av maskulinitetsnormer

För många unga kvinnor och tjejer är vardagen fylld av rädsla, obehag och en ständig beredskap för trakasserier, närmanden och t.o.m. övergrepp. Rädslan begränsar unga kvinnors handlings- och livsutrymme och hindrar dem från att utveckla en grundmurad självkänsla och ett gediget självförtroende. De tvingas ta omvägar, undvika parker och vågar inte gå ensamma utomhus sent på kvällen. Många väljer att stanna hemma på kvällen om de inte vet att de hela tiden kan ha sällskap med någon kompis.

Vi anser därför att feministiskt självförsvar bör erbjudas alla flickor i skolan från årskurs 7. Feministiskt självförsvar handlar om att skaffa sig kunskap om det sexualiserade våldet, om samarbete mellan flickor eller kvinnor samt att skaffa sig handlingsberedskap att försvara sig mentalt, verbalt och fysiskt i en värld där flickor och kvinnor är underordnade och utsatta. Feministiskt självförsvar är grundat av kvinnor för kvinnor och bygger på att flickor och kvinnor delar erfarenheter och tillsammans utarbetar strategier för att bl.a. hantera rädsla. Till skillnad från t.ex.

vanliga judo- eller karatekurser handlar feministiskt självförsvar först och främst om att öka medvetenheten om pojkars och mäns sexualiserade våld mot flickor och kvinnor samt medvetandegöra flickor och kvinnor om deras möjligheter och rättigheter att försvara sig. Vetskapen om att man är värd att försvara och att man får göra det med våld om man måste stärker självförtroendet. Det gör att flickor som lärt sig feministiskt självförsvar växer och lättare kan hävda sig också i situationer som inte är direkt hotfulla.

Att introducera feministiskt självförsvar kan ske genom små förändringar i skolans styrdokument, genom inkludering i ett befintligt ämne under något eller några tillfällen per termin då instruktörer bjuds in till skolorna. I samband med att flickorna tar del av utbildning i feministiskt självförsvar behöver pojkarna problematisera och få kunskap om maskulinitetsnormer, t.ex. genom Machofabriken som är ett verktyg för arbete för jämställdhet och mot våld bland unga. Machofabriken består av filmer, övningar och samtalsunderlag som möjliggör starten på ifrågasättande av begränsande och destruktiva killnormer. Materialet är gjort för lärare, ungdomsledare, tränare, fritidspersonal, fältassistenter och andra som arbetar med unga från 13 år och uppåt.

Regeringen bör ta initiativ till att alla flickor ska erbjudas feministiskt självförsvar från årskurs 7. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6 Psykisk misshandel i nära relationer

Psykisk misshandel riktar sig mot en persons självkänsla i syfte att dominera, kontrollera och förödmjuka. Våldet kan leda till stress som ger allvarliga konsekvenser för både den fysiska hälsan och det psykiska välmåendet för den som utsatts även lång tid efter att misshandeln har upphört. Trots det är verbal och psykisk misshandel i sig inte alltid straffbar enligt svensk lagstiftning i dag.

6.1 Fridskränkningensbrotten

Brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning syftar till att motverka våld i nära relation genom att ta sikte på upprepade straffbara kränkningar som riktas mot närstående, t.ex. en partner, förälder eller ett barn till gärningspersonen. De grova fridskränkningensbrotten finns reglerade i 4 kap. 4 a § brottsbalken (BrB). Brottet rubriceras grov kvinnofridskränkning om våldet utövas av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift eller sambo med. Kränkningarna mot en närstående kan ske

genom våldsbrott, fridsbrott och sexualbrott. Brotten kan bestå av exempelvis misshandel, olaga hot, ofredande och sexuellt övergrepp. Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning kan även omfatta skadegörelsebrott mot en närståendes egendom eller överträdelse av kontaktförbud. I stället för att bedöma de aktuella brotten vart och ett för sig, innebär de grova fridskränkingsbrotten att domstolen ska göra en helhetsbedömning av den utsatta personens situation. Om gärningarna inte bedöms som ett grovt fridskränkingsbrott, kan de i stället bedömas som fristående brott. För att gärningarna ska rubriceras som en grov fridskränkning ska de ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av den drabbades integritet. Målsättningen med införandet av fridskränkingsbrotten var att inom ramen för det straffrättsliga förfarandet kunna beakta den utsatta personens hela situation och utsatthet för en serie i och för sig straffbelagda men ofta var för sig relativt lindriga gärningar. Genom fridskränkingsbrotten avsågs också att få till stånd en uppgradering av straffvärdet för sådana gärningar (SOU 2011:85).

Enligt svensk lagstiftning måste psykisk misshandel rymmas inom rekvisiten för något av de ovanstående brotten, t.ex. olaga hot eller ofredande, för att vara brottslig. Tagen ur sitt sammanhang är verbal och psykisk misshandel därför i sig inte alltid straffbar. Vidare verkar utvecklingen i praxis ha lett till att det i princip krävs att åtalet omfattar allvarlig brottslighet för att domstolen ska döma för fridskränkingsbrott. De vanligaste brotten som ingår i fällande domar är misshandel av normalgraden, följt av olaga hot och ofredande. Fridskränkingsutredningen SOU 2011:85 gjorde en praxisgenomgång av 300 hovrättsdomar som visade att det i 97 procent av domarna för grov kvinnofridskränkning och i 90 procent av domarna för grov fridskränkning ingick misshandel av normalgraden. Utredningen konstaterade att det i den övervägande delen av fallen ingick förhållandevis allvarliga gärningar. Det var sällan åklagaren väckte åtal för fridskränkingsbrott om åtalet bara bestod av lindrigare gärningar. Med lindrigare gärningar avsågs exempelvis olaga hot, ofredande och ringa misshandel. Dessa brott har visserligen både böter och fängelse i straffskalan men ansågs ändå som förhållandevis lindriga enligt fridskränkingsutredningen. Utredningen ansåg dock att det inte kunde dras några säkra slutsatser om orsakerna till utvecklingen av domstolarnas praxis.

Fridskränkingsutredningens praxisgenomgång visar dock att upprepade kränkningar (brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken) begångna mot en närstående eller tidigare närstående person i en klar majoritet av fallen av domstolarna bedömts som fridskränkingsbrott och inte som enskilda gärningar. Det särskilt straffvärda i att utsätta en närstående eller tidigare närstående person för upprepade brott som innefattar

fridskränkningar fångas på så sätt upp i den straffrättsliga bedömningen. I detta avseende har målsättningen med införandet av fridskränkningssbrotten uppnåtts, enligt utredningen.

I kvinnofridspropositionen (prop. 1997/98:55), som ligger till grund för fridskränkingsbestämmelsen, anges att det normalt sett torde röra sig om relativt allvarliga gärningar, men att även gärningar som, sedda var för sig, kan bedömas som relativt lindriga kan grunda ansvar för brottet om de varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Så kan vara fallet om de ingått i ett mönster som sammantaget lett till att offret bryts ned. Enligt propositionen är det alltså fullt möjligt att endast en serie lindriga gärningar kan uppfylla kravet, även om det dock ofta torde ingå allvarligare brott.

Att det ingår misshandel av normalgraden i nästan alla fridskränkingsdomar har uppmärksamats och kritiserats på flera håll. Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (Roks) skrev i ett remissvar⁶ att tillämpningsområdet för fridskränkningssbrotten blivit snävare än vad som var avsett. Roks anser att tillämpningen står i strid med avsikten att komma åt de lindrigare gärningarna och att domstolarna missat att det straffvärda ligger i den upprepade kränkningen snarare än det grova våldet. Även Brottsförebyggande rådet (Brå) har ansett att det faktum att domarna alltid innehåller allvarligare brottslighet strider mot syftet med bestämmelsen.⁷

I dag är straffet fängelse i lägst nio månader och högst sex år. Regeringen har i prop. 2020/21:217 Skärpta straff för våld och andra kränkningar i nära relationer föreslagit att minimistraffet för fridskränkningssbrotten ska vara ett års fängelse. Detta föreslog redan Kvinnovåldskommissionen i sitt slutbetänkande SOU 1995:60. Vänsterpartiet står bakom regeringens förslag.

6.2 Utred coersive control – kontrollerande eller tvingande beteende

England, Wales och Skottland har infört ett särskilt lagrum som adresserar frihetsbegränsningar och psykisk misshandel i nära relationer, s.k. coersive control, eller översatt till svenska: kontrollerande eller tvingande beteende. I Storbritannien finns inte något specifikt brott för våld i hemmet. Gärningar kan i stället åtalas som våldtäkt, olaga frihetsberövande, olaga hot, utpressning eller trakasserier m.m. Brottet

⁶ Prop. 2012/13:108

⁷ Vad är en upprepade kränkning av integriteten? - fridskränkningssbrottens problematiska kvalificerande rekvisit, Examensarbete i Straffrätt, 30 hp Malin Enberg, Juridiska institutionen SU, 2014.

kontrollerande eller tvingande beteende infördes för att täcka vad som uppfattades som en lucka i gällande lagstiftning. Lagrummet kan tillämpas i olika våldskontexter i nära relationer, inklusive hedersrelaterat våld och förtryck/våld i hederns namn. Skillnaden mot den nuvarande svenska lagstiftningen är främst att även psykisk misshandel tydligt omfattas av det kriminaliserade området. Av vägledningen till lagstiftningen framgår att kontrollerande eller tvingande beteende inte avser en enda händelse utan utgörs av ett målmedvetet beteendemönster som sker över tid där en individ utövar makt, kontroll eller tvång över en annan individ. Beteenden som utgör kontrollerande eller tvingande beteende kan t.ex. vara att isolera någon från hens familj eller vänner, att övervaka någon genom att kontrollera var hen befinner sig, vem hen får träffa och vad hen får ha på sig för kläder. Även verbal misshandel som att upprepade gånger tala om för en person att hen är värdelös eller dylikt kan utgöra kontrollerande eller tvingande beteende.⁸

Örebro universitet påpekar i sitt remissvar på utredningen SOU 2020:57 att länder som England, Wales och Skottland infört ett särskilt lagrum om s.k. coercive control. Örebro universitet välkomnar en framtida prövning av coercive control i svensk lagstiftning. Brottsoffermyndigheten menar i sitt remissvar att tiden nu är mogen att allvarligt överväga om konstruktionen av fridskränkingsbrotten ska ta sin utgångspunkt redan i gärningspersonens kontrollerade beteende. Brottsoffermyndigheten hänvisar till den lagstiftning som bl.a. finns i England och som utgår från att våld som utövas i en nära relation ofta föregås av olika former av kontrollerande beteenden. Exempel på sådana beteenden kan vara att offret isoleras från vänner och familj och att offret inte får välja arbete och fritidssysselsättning. Konsekvenserna för offret av att leva under sådana omständigheter kan vara jämförbara med att utsättas för fysisk misshandel. En lagstiftning med fokus på kontrollerande beteenden skulle även kunna omfattade det som benämns ekonomiskt våld.

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att psykiskt våld, på ett tydligare sätt än i dag, omfattas av den svenska kriminaliseringen av våld i nära relationer. I och med den pågående coronapandemin där fler människor jobbar hemifrån och minskar sina sociala kontakter har möjligheterna för en kontrollerande person att utöva tvång och kontroll över sin partner ökat.

⁸ Rapport från Riksdagens utredningstjänst, Dnr 2021:60.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheten att göra psykiskt våld i form av kontrollerande eller tvingande beteende tydligt straffbart. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.3 En förändring av våldtäktsbestämmelsen

I dag är våldtäktsparagrafen utformad så att samlagsbegreppet enligt lagen endast omfattar sexualhandlingar mellan personer av olika kön. Samlag mellan personer av samma kön benämns i lagen som annan sexuell handling. I syfte att göra våldtäktsbestämmelsen mer könsneutral har utredningen SOU 2021:43 Ett förstärkt skydd mot sexuella kränkningar föreslagit att anala och orala samlag ska inkluderas i samlagsbegreppet. På så sätt ska lagstiftaren visa att dessa sexualhandlingar i kränkningshänseende är lika allvarliga som vaginala samlag. Enligt utredningen bör det tydligt framgå av lagtexten att samlag kan genomföras såväl mellan personer av samma kön som av olika kön och genom kontakt mellan personers kön. Vänsterpartiet ser positivt på förslaget att inkludera alla typer av samlag i våldtäktsbestämmelsen men vill samtidigt att det ska framgå redan i lagtexten att det främst är män som våldtar och att offret oftast är en kvinna.

Kvinnovåldskommissionen föreslog i sitt betänkande SOU 1995:60 Kvinnofrid att våldtäktsparagrafen ska ändras redaktionellt så att första stycket ska behandla brott som begås av en man mot en kvinna. Andra stycket föreslogs gälla övriga konstellationer av gärningsperson och offer. Kvinnovåldskommissionen anförde att våldtäktsparagrafens utformning dolde det faktum att våldtäkt så gott som uteslutande begås av en man mot en kvinna. Att lagtexten döljer det verkliga förhållandet genom en formellt könsneutral utformning är enligt kommissionen inte ägnat att ge straffbudet den pedagogiska och preventiva verkan som bör eftersträvas. Vänsterpartiet delar Kvinnovåldskommissionens synpunkter. Om lagtexten görs ännu mer könsneutral enligt det förslag som utredningen SOU 2021:43 presenterat, fortsätter lagtexten att osynliggöra att det är män som huvudsakligen våldtar främst kvinnor. Vi anser att de två olika förslagen kan kombineras genom att våldtäktsparagrafen ändras så att första stycket behandlar brott av en man mot en kvinna och det andra stycket behandlar brott med annan konstellation av gärningsperson och offer.

Regeringen bör tillsätta en utredning av våldtäktsparagrafen, 6 kap 1 § brottsbalken, i syfte att det av lagtexten ska framgå om brottet begåtts av en man mot en kvinna eller om det varit en annan konstellation mellan gärningsperson och offer, utifrån att det

huvudsakligen är män som våldtar främst kvinnor. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.4 Hatbrott på grund av kön

I 29 kap 2§ 7p. brottsbalken (BrB) finns den s.k. straffskärpningsgrunden för hatbrott. Som försvårande omständigheter vid bedömningen av straffvärdet ska särskilt beaktas om ett motiv för brottet varit att kränka en person, en folkgrupp eller en annan sådan grupp av personer p.g.a. ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck eller annan liknande omständighet.

Kvinnovåldskommissionen föreslog i sitt slutbetänkande SOU 1995:60 att även kön skulle införas som en grund till straffskärpning, dvs. att brott begångna mot kvinnor skulle kunna ses som hatbrott och leda till skärpta straff. Regeringen valde dock att inte gå vidare med förslaget. Enligt regeringen skulle en ändring av straffskärpningsgrunden som innebär att kön läggs till leda till att alla kvinnor, och även män, skulle omfattas. Enligt regeringen skulle bestämmelsen riskera att förlora sin mening om den utvidgades till att omfatta i stort sett hela befolkningen (s.86, prop. 1997/98:55).

Det har gått över 20 år sedan regeringens ställningstagande i frågan men dessvärre ser vi inga tecken på att våldet och hatet mot kvinnor för att de är kvinnor minskar. Vänsterpartiet anser därför att det finns övervägande skäl till att genomföra Kvinnovåldskommissionens förslag.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att straffskärpningsgrunden 29 kap 2§ 7p. brottsbalken kompletteras med kön. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.5 Trygghetsteam för våldsutsatta kvinnor

Den mest kritiska tiden för en kvinna som utsätts för en mans våld är när hon beslutar sig för att lämna mannen liksom tiden efter uppbrottet. Det är där och då kvinnan behöver mest hjälp för att inte återigen bli utsatt för misshandel eller i värsta fall dödad. Hon behöver t.ex. skydd när hon ska lämna den gemensamma bostaden, hjälp att snabbt hitta en ny bostad och att få kontaktförbud med elektronisk övervakning/fotboja. En än viktigare insats skulle vara stöd för henne att kunna och våga bo kvar, medan han måste flytta. Har kvinnan barn så tillkommer behov av insatser för att hon också ska orka med sin föräldraroll liksom riktade insatser till barnen.

Vänsterpartiet föreslår inrättandet av en enhet – ett trygghetsteam från socialtjänsten, polisen och kommunen – som ska jobba efter en konkret handlingsplan för den utsatta kvinnan. Teamet ska se till att polisen hjälper henne att lämna bostaden, att kommunen har en bostadslösning som är långsiktig, kombinerat med redan beslutat kontaktförbud av åklagaren. Polisen ska också få särskilt uppdrag att bevaka att kvinnan är trygg. Vi vill att minst en valfri handlingskraftig kommun, men gärna flera sådana, får i uppdrag tillsammans med kommunpolisen att utforma ett sådant pilotprojekt.

Regeringen bör ta initiativ till en utveckling av lokala trygghetsteam i syfte att stärka skyddet för kvinnor som utsatts för mäns våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.6 ”Sluta slå!” uppsökande verksamhet för våldsamma män

”Sluta skjut” är ett samarbete mellan polisen, Kriminalvården, Malmö stad och engagerade medborgare för att förebygga skjutningar och göra det lättare att få rätt stöd för den som vill bort från ett våldsamt liv. Strategin bygger på en beprövad amerikansk modell, GVI (gruppvåldsintervention), som visat goda resultat i våldsutsatta städer i USA. När den första utvärderingen av projektet presenterades i november 2020 visade det sig att specialsatsningen har fungerat så pass bra att styrgruppen och Malmö universitet, som stod bakom analysen, bestämde sig för att se om det går att införa den amerikanska strategin också för att bekämpa våld i nära relationer. Enligt uppgift ska en förstudie ha pågått under sommaren 2021. I North Carolina i USA arbetar man redan med metoden för att förhindra våld i nära relationer och den kallas då för Domestic violence intervention (DVI). Principen i DVI liknar GVI och handlar om att ju fler gånger våldsutövare misstänkts för partnervåld desto mer omfattande blir åtgärderna mot dem. Våldsutövarna delas in i fyra nivåer, A, B och C, utifrån hur många gånger de blivit misstänkta för brott. På D-nivån finns våldsutövare som ännu inte misstänkts men visar på riskbeteende. För varje nivå finns rutiner för vilka åtgärder som myndigheterna vidtar. Myndigheterna kan t.ex. söka upp våldsamma män. Vänsterpartiet vill se över möjligheten att utveckla och pröva ett ”Sluta slå!” program i hela Sverige.

Regeringen bör ta initiativ till en utveckling av ett ”Sluta slå” program baserat på Domestic violence intervention (DVI) i syfte att skydda utsatta kvinnor och barn mot våldsamma män. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

6.7 Stärkt brottskadeersättning för kvinnor utsatta för mäns våld

Mäns våld mot kvinnor lämnar spår hos den som utsatts. Inte bara i form av exempelvis traumatiska minnen och fysiska men utan även i form av försämrad ekonomi och ekonomisk utsatthet. Den forskning som finns på området visar att konsekvensen för många våldsutsatta kvinnor blir ett liv med betydligt försämrade ekonomiska villkor. Det handlar om inkomstbortfall till följd av sjukskrivningar och andra kostnader som uppstår till följd av våldet. Även barnen till våldsutsatta kvinnor drabbas av den försämrade ekonomiska situationen.

Under senare år har flera studier genomförts om våldets konsekvenser och kostnader för individer och samhället. Dessa studier visar att våldet orsakar omfattande kostnader. I utredningen om en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor (SOU 2015:55) redogörs för flera av dessa studier som visar att mäns våld mot kvinnor, förutom det personliga lidande det orsakar, innebär enorma kostnader för samhället. De uppskattningar som har gjorts indikerar att samhällskostnaderna uppgår till belopp i storleksordningen 5–45 miljarder kronor per år beroende på vilka faktorer som inkluderas och hur beräkningarna har genomförts.

En studie från Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet (Sven Trygged, Ebba Hedlund, Ingemar Kåreholt, 2010) visar att utsatthet för våld kan medföra långvariga ekonomiska konsekvenser. Studien sammanfattar två registerstudier som undersökt den ekonomiska utvecklingen för 6 085 kvinnor i åldern 18–64 år som utsatts för våld som krävt sjukhusvård. Kvinnor som råkar ut för våld som leder till sjukhusvård har en svag ekonomisk ställning upp till så mycket som tio år efter vårdtillfället. Den våldsutsatta gruppen har lägre utbildning och inkomster före den grova våldshändelsen jämfört med jämförelsegruppen. Men studien visar att alla kvinnor som råkar ut för våld som leder till sjukhusvård, oavsett utbildning, löper en kraftigt förhöjd risk att få låga inkomster och att behöva försörjningsstöd.

Mäns våld mot kvinnor är ett strukturellt problem som Vänsterpartiet anser att samhället behöver möta med strukturella lösningar. Fram till dess att vi skapat ett jämställt samhälle fritt från våld anser vi att samhället behöver agera på olika sätt för att minska de negativa verkningar som följer av mäns våld mot kvinnor. Vänsterpartiet menar att det är rimligt att staten tar ett ökat ansvar för den försämrade ekonomiska situation som ofta följer i spåren för dem som utsatts för mäns våld. Ett sätt att göra detta är att utreda möjligheterna att införa ett statligt system för ekonomisk kompensation till kvinnor som blivit utsatta för sexuellt och fysiskt våld.

Redan i dag finns det möjlighet för kvinnor som utsätts för mäns våld att få ersättning genom skadestånd eller brottsskadeersättning. I de fall ett brott anmäls och förövaren fälls så utdöms normalt sett ett skadestånd till brottsoffret. Om den dömd gärningspersonen inte kan betala skadeståndet och det inte heller finns någon försäkring som täcker hela skadan, finns det i vissa fall möjlighet att få rätt till brottsskadeersättning från staten. Ett formellt krav för att få brottsskadeersättning är att brottet är polisanmält. Är gärningspersonen okänd krävs att en utredning, exempelvis polisens förundersökning, som visar att skadan har uppkommit till följd av brott och inte genom en olyckshändelse. Är det en utpekad gärningsperson krävs en fällande dom för rätten till brottsskadeersättning. Både skadestånd och brottsskadeersättning kan avse ersättning för såväl ekonomiska som ideella poster. Bland de senare har ersättningen för kränkning fått allt större betydelse för den som utsatts för brott som plåster på sår och upprättelse. Exempel på ekonomiska poster är kostnader för vård och behandling liksom inkomstförlust p.g.a. sjukskrivning.

Vänsterpartiet anser dock att detta inte är tillräckligt utan att ytterligare alternativ behöver övervägas för att åtminstone till viss del kompensera för inkomstbortfall som kvinnan fortsatt riskerar att drabbas av till följd av tidigare sjukskrivning och andra utgifter som härrör sig till våldet. Att införa den typ av ersättning som vi föreslår är också ett tydligt sätt att uppmärksamma och synliggöra den ekonomiska aspekten av mäns våld mot kvinnor. Vänsterpartiet föreslår att ersättningen bör vara schabloniserad i relation till brottets allvar och den tid som kvinnans utsatthet pågått och utbetalas månadsvis under en bestämd tidsperiod.

Ersättningen bör inte räknas av mot exempelvis försörjningsstöd, sjukersättning, sjukpenning eller andra former av ersättningar/bidrag. Ersättningen bör baseras på relevanta uträkningar om vad en våldsutsatt kvinna förlorar ekonomiskt till följd av våldet. Nya beräkningar kan därmed behöva tas fram. För att ersättningen ska erhållas krävs att brottet är polisanmält. Ersättningen bör ingå inom ramen för nuvarande brottsskadeersättning och bör efter en individuell prövning utbetalas av Brottsoffermyndigheten. Hur denna prövning ska kunna ske på ett tillfredsställande och rättssäkert sätt behöver utredas noggrant, samma sak gäller frågan om hur ersättningen ska organiseras i förhållande till nuvarande brottsskadeersättning. Läs mer om förslaget i motionen Vissa frågor om brottsskadeersättning för kvinnor utsatta för mäns våld (2018/19:691).

Regeringen bör tillsätta en utredning angående ytterligare brottsskadeersättning avseende ekonomiska konsekvenser för personer som blivit utsatta för sexuellt och fysiskt våld. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Nooshi Dadgostar (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Maj Karlsson (V)

Håkan Svenneling (V)

Linda Westerlund Snecker (V)

Tony Haddou (V)

Karin Rågsjö (V)

Jessica Wetterling (V)